

KARTAT JA SUKUTUTKIMUS

Kun ryhdyin keräämään aineistoa esitykseen jossa olisi sellaisia saatavissa olevia karttatyyppejä joita sukututkija käsitykseni mukaan välttämättä tarvitsee tai joiden voidaan katsoa syventävän tietojamme sukulaisistamme, huomasin piankin hukkuvani karttarunsauteen. Kaupungin mittausvirasto ja -arkisto tarjosivat ystävällisesti apuaan ja olisin voinut panna kokoon karttanäyttelyn kerätystä aineistosta. Totesin valitettavasti, ettei sukututkimusseuralla ole huoneistoa mihin sellaisen levittää. Sentakia täytyi supistaa ohjelmaa rajusti. Ehkä olisi onnistuneinta, että seuralla olisi oma karttakokoelma käyttökarttoja ja esimerkkejä niiden käytöstä tutkimustulosten merkintäpohjina.

Karttojen käyttö sukututkimusten esittelijänä on perin eritasoista. Olen nähnyt sukututkimuksia, joiden liitteenä on 50-140 kpl karttoja tai kartakkeita kun taas useimmissa ei ole ainuttakaan. Itse olen pyrkinyt siihen, että jokainen perhe saa korttinsa taakse oman karttansa jossa näkyy perheen perustamisajan rakennukset 1:500 tai 1:2000 ja vierelle pienimittakaavainen yleiskartta, joka osoittaa k.o. rakennusten sijainnin kaupunginosassa-kylässä tai laajemmassa asumassa. Useimmissa tapauksissa olen merkinnyt myös koordinaatit, jotka ovat välttämättömiä alueilla, joissa esitettävän perheen asumat rakennukset ovat hävinneet ja silloin, kun halutaan näppäillä tiedottietokonetiedostoksi. Me olemme kaikki vuodesta 1960 Tilastollisen Päätoimiston tiedostoissa yhden neliömetrin tarkkuudella koordinaatteina. Miksi me siis pitäisimme menneitä sukupolvia meitä huonompina ja merkitsisimme heidät vain jakokunnan tai kylän tarkkuudella.

Kun käytetään nykyistä karttamateriaalia apuna voidaan 1600-luvun puolivälistä lähtien paikallistaa niin maaseudun kaupunginkin asuinrakennuksia tai niiden tontteja. 1600-luvulta on jo paljon verokarttoja, jotka on tehty joko tiloitain tai kylittäin. Niissä on myös tilojen asuinrakennusten tontit. Usein jopa 1:4000 tai 1:8000.

Kartassa täytyy tietysti näkyä joku varma kuvio joka tekee mahdolliseksi verrata karttaa nykyiseen ja piirtää siihen peruskartan koordinaattiruudusto. Järven rannat eivät useimmiten kelpaa vertailuun. Jakokuntien rajat, koskien ja purojen rantaviivat j.n.e. sensijaan ovat pysyneet 1600-luvulta samoina. Isojako vasta antoi yhtenäisen ja perin luotettavan karttamateriaalin koko rakennuskannan paikantamiseen. Vertailu isojakokartoista nykyisiin on aina mahdollista niissä näkyvien tilarajojen avulla. Kunhan muistaa muuttaa mittakaavan sylet metreiksi. On myös muistettava etteivät isojaon kartalla niin selvinä esitetyt asuinrakennukset useinkaan kestäneet sataa vuotta vaikka vanhat ja viisaat niin väittäisivätkin. Ja uusi rakennus oli joskus hyvinkin etäällä hävitetystä tai hylätystä. Sen paikka käy ilmi uusjaon kartasta - joskus perimätieto auttaa. Isojaon kartoista taaksepäin mentäessä vanhempia sukupolvia voi kyllä paikantaa samaan asuintonttiin. Varsinkin ryhmäkylissä asuintontit olivat niin ahtaita ettei niissä voinut uudisrakennuksen paikkoja juuri siirrellä entisestä. 1800-luvun alkupuolella on kokemusteni mukaan usein vaikeuksia etsiä tilattoman väestön asumat rakennuspaikat. Huolelliselle kylätutkijalle se kyllä onnistuu - mutta usein siinä on niin paljon selvitystyötä, että tut-

kija helposti "hyppää yli" ja tyytyy jakokunnan ja kylän mainitsemiseen. Kaupunkikunnissa tietenkin tilanne on toinen. Asemakaava-alueilla asetukset määräävät tarkan asuntorekisterin pidon. Vaikeuksia silti on kaupungeissakin yllin kyllin liikkuvien väestöryhmien paikantamisessa. Toisinaan kirkonkirjojen pitäjän omaksuma käytäntö johtaa sukututkijaa harhaan. Tampereella esim. eräiden teollisuuslaitosten koko työväki on luetteloitu yhdeksi ryhmäksi ikäänkuin kaikki asuisivat samassa kaupunginosassa vaikka suurin osa asui Kyttälän puolella. Tampere tarjoaakin varsin monipuolisen esimerkkivalikoiman asukkaiden paikantamisen tekniikasta viimeisen 200 vuoden ajalta. Kantakaupungin rakennuskannasta on vuosisadan lopulla ilmestynyt n.s. "järjestelykartta", koskesta Sotkankatuun, 14 karttalehteä 1:500 mittakaavassa. Kaikista karttojen rakennuksista on myös koordinaattilaskut mitausvirastossa, mutta niitä ei tarvita, tutkija saa levyistä otetuista paperikopioista graafisesti haluamansa koordinaatit. Muutamia museoiksi jätettyjä rakennuksia lukuunottamatta on kaikki järjestelymittauksen kohteena olevat rakennukset hävitetty. Kun Kyttälä liitettiin kaupunkiin kartoitettiin liitosalueen koko rakennuskanta ja kartoituslevyt liitettiin järjestelymittaukseen. Näin on myös Kyttälästä ja Armonkalliolta jokainen rakennus helposti paikannettavissa. Läntisillä liitosalueilla oli jo niitä kaupunkiin liitettäessä valtion rakennusjärjestysmittaukset. Kaikkien valtion suorittamien mittausten kartoitukset ovat mitausvirastossa erillisenä säilytyksenä. Tämä koskee yhtä hyvin Pohjois-Pirkkalasta kuin Messukylästä kaupunkiin liitettyjä asutusalueita. Huvittavaa on että Pispalasta, jota pidetään sekasortoisen rakentamisen malliesimerkinä, on sukututkijan kannalta kaikkein vaivattomimmin saatavat paikallistamistiedot. Pispalan asemakaavan piirsi 1944-45 arkkitehti Ahjopalo diplomityönään ja hän suoritti piirtämisen hyvin epätavallisest 1:500 kartoitus pohjalle siten että jokaiselle rakennuksen kulmalle laskettiin koordinaatti. Mitään regulointia ei suoritettu. Alkuperäinen lisäkkien rakentama Pispala pysyi ja on myös sukututkijoiden helposti tavoitettavissa.

Esitystilaisuudessa oli nähtävissä

seuraavat kartat ja karttaryhmät joista kuitenkin vain pieni osa ehdittiin selostaa tarkemmin:

A. 1650-luvulta isojaon karttoihin noin 100 vuoden jakso verokarttoja ja pitäjänkarttoja. Esimerkkeinä:

1. Hans Hanssonin Pirkkalan-Lempäälän-Vesilahden pitäjien kartta vuodelta 1645 Siinä näkyy jokainen talonpoikaistalo, torppa ja kirkkorakennus sekä jakokuntien pyykkit. -Heittokalvo ja paperikopio
2. Hans Hanssonin Ruoveden-Keuruun pitäkarta, sekä samaa sarjaa
3. Lorentz Schröderin kartta Hauhon-Tuuloksen-Lammin-Pälkäneen-Sahalahden pitäjistä. Tiluskartoista esimerkkeinä:
4. Olof Mörtin kartta vuodelta 1686 Pirkkalan Siurosta. -Heittokalvo, paperikopio ja vertailu nykykarttaan.
5. Kartta selityksineen Kerimäen Ruokojärven kylästä v.1644. -Heittokalvo ja paperikopio.

6. Hatanpään yksinäistilan kartta vuodelta 1758 (?) Paperikopio noin 2m pitkä ja 70cm korkea. Tätä karttaa on maanmittari Daniel Hall käyttänyt konseptikarttanaan valmistessaan Tampereen kaupungille ensimmäistä asemakaavaa. Kartasta tehdyn peitepiirroksen avulla on helppo verrata sen ajan kartanoiden, talonpoikaistaljen ja torppien sijaintia verrattuna nykytampereeseen.

B. Kartta-aineisto isojaosta uusjakoon eli ajanjakso 1760-1850. Kalvot ja paperikopiot seuraavista ryhmäkylistä:

1. Pirkkalankylä,
2. Kankaantaa,
3. Ylöjärvi,
4. Vatiala ja
5. Takahuhti, sekä vertailu nykykarttaan
6. Kyttälän hävinneestä rakennuskannasta
7. Juhannuskylän alueelta valokopioita 1:500 eräistä rakennusryhmistä ja samoin valokopioita Armonkallion hävitetyistä rakennuksista koordinaattiruudukkolevyiltä.
8. Tampereen ensimmäisen asemakaavan konsepti. Valokopio n. 1m x 1m.
9. Valokopioita joistakin Tammerkosken maanmittarikartoista 1850-luvulta.
10. Valokopio Tampereen asemakaavamittauksesta 1815 (?). Kaksi siltaa harvinaisuutena.
11. Rosenkampfin tukkiränni suunnitelma Naistenlahdesta Ronganojan suuhun ja siihen lisätty Ronganojan entinen suunta josta on ollut paljon polemiikkia.
12. Harvinaisuutena Maanmittaushallituk-

Jatkuu edelliseltä sivulta

sen näyttelykarttana isojaon kartoituslehti Kangasalan Joutsiniemestä. Vertailulehti 100 v. jälkeen ja nykytilanne samassa mittakaavassa.